

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2007 metai

2

LI
LEIDYKLA

Vilnius 2008

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2007

2

Vilnius 2008

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2007

2

Vilnius 2008

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS
Vilniaus universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS
Lenkijos MA istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Nordost-Institut Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:
Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2008
© Straipsnių autoriai, 2008

DANGIRAS MAČIULIS

LIETUVOS PASIUNTINYBĖS PASTANGOS KONSOLIDUOTI LIETUVIŲ BENDRUOMENĘ TARPUKARIO LATVIJOJE

Straipsnyje, skirtame išryškinti pagrindines, Lietuvos diplomatų požiūriu, lietuvių diasporos tarpukario Latvijoje problemas¹, teigėme, jog, nepaisant regioninių ypatumų, kurie savitai veikdavo lietuviškų kolonijų būtį viename ar kitame Latvijos regione, Lietuvos diplomatai vienbalsiai kalbėjo apie bendrą visai lietuvių diasporai Latvijoje nutautėjimo grėsmę. Lietuvos diplomatų pastebėjimu, lietuvių bendruomenės asimiliaciją skatino socialinės lietuvių diasporos problemos, lietuviškų mokyklų stoka ir nepakankamas pačios bendruomenės organizuotumas. Lietuvių etninės tapatybės sauga tapo vienu svarbiausių Lietuvos pasiuntinybės Latvijoje rūpesčių. Ja rūpintasi ne tik remiant lietuviškas draugijas ar steigiant lietuviškas mokyklas. Šis rūpestis Lietuvos pasiuntinybę paskatino siekti Latvijoje gyvenančius lietuvius paversti sutelkta tautine bendruomene – diasporos konsolidavimas regėtas esmingiausia prielaida etninės tapatybės saugai.

Lietuvių diasporos Latvijoje istoriografija negausi. Pirmiausia reiktų paminėti Aldonos Gaigalaitės straipsnį „Latvijos lietuvių organizacijos ir jų šelpimas 1919–1940 metais“², kuriame ne tik nagrinėjama Lietuvos valstybės parama lietuvių bendruomenei, bet kartu ir tapomas šios diasporos socialinis ir kultūrinis portretas, charakterizuojamas ryškiausias lietuvių bendruomenės asmenybės. Išsamiausią studiją apie Latvijos lietuvių bendruomenę parašė latvių istorikas Erikas Jekabsonas³. Jo knygoje plačiai apžvelgta lietuviškų mokyklų ir organizacijų veikla, lietuvių dalyvavimas Latvijos politiniame ir kultūriniame gyvenime. Tačiau E. Jekabsonas savo darbe iš esmės rėmėsi

¹ D. Mačiulis, Lietuvių diaspora tarpukario Latvijoje Lietuvos diplomatų akimis, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2007/1, Vilnius, p. 73–90.

² A. Gaigalaitė, Latvijos lietuvių organizacijos ir jų šelpimas 1919–1940 metais, ten pat, *1995 metai*, Vilnius, 1996, p. 98–113.

³ Ē. Jēkabsons, *Lietuvieši Latvijā*, Rīga, 2003.

tik Latvijos archyvuose saugomais dokumentais, todėl jo studijoje menkai atskleistas Lietuvos pasiuntinybės Rygoje vaidmuo vietos lietuvių bendruomenės gyvenime – taip pat ir bendruomenės konsolidavimosi procese.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti Lietuvos pasiuntinybės Latvijoje vaidmenį lietuvių bendruomenės Latvijoje konsolidavimosi procese. Dėmesį sutelksime į XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigą – ketvirtojo dešimtmečio pradžią – metą, kai Lietuvos valdžia dėmesingai atsigrėžė į lietuvišką diasporą.

* * *

1927 m. Lietuvos konsulu Daugpilyje pradėjęs dirbti Povilas Gaučys iš Lietuvos pasiuntinio Latvijoje K. Bizausko išgirdo, jog pastarasis jo darbą diplomatinėje tarnyboje vertins pagal tai, kaip šis „pasirodysias lietuviškoje veikloje“ – kaip rūpinis lietuvių bendruomenės reikalais. Tokios pat nuostatos laikėsi ir K. Bizauską pasiuntinio poste pakeitęs B. Dailidė⁴. Tai buvo charakteringas požiūris į Lietuvos diplomatų uždavinius tarpukario Latvijoje. Lietuvos diplomatų akimis, svarbiausia lietuvių diasporos Latvijoje problema buvo jos narių etninės tapatybės sauga. Šios problemos įveiktis tapo vienu svarbiausių Lietuvos pasiuntinybės Latvijoje uždavinių. Etninės tapatybės sauga rūpintasi ne tik remiant lietuviškas draugijas ar steigiant lietuviškas mokyklas⁵. Šis rūpestis Lietuvos pasiuntinybę paskatino pirmiausia siekti Latvijoje gyvenančius lietuvius paversti konsoliduota tautine bendruomene. Siekiant šio tikslo naudotasi net lietuvių bendruomenės veikėjų politinėmis ambicijomis.

Tarpukario Latvijoje vieną kitą lietuvių galėjai rasti veik visų tuo metu veikusių politinių partijų sąrašuose – nuo pačių radikaliausių kairėje iki tokių pačių dešinėje. Daugiausia lietuvių, kaip ir prieš Pirmąjį pasaulinį karą, priklausė Latvijos socialdemokratų partijai. Joje net veikė lietuvių skyrius, ypač suaktyvėjęs po 1926 m. gruodžio 17-osios perversmo⁶. Politinių ambicijų turėjo ir lietuvių diasporos Latvijoje veikėjai, lietuvių bendruomenės vardu siekė Latvijos seimo mandatų, vildamiesi, jog tapę parlamentarais įgis kur kas daugiau galimybių būti naudingi diasporos interesams. Pirmųjų rinkimų į Latvijos seimą išvakarėse nepasitikėjimas savo jėgomis paskatino lietuvių veikėjus susirasti rinkiminės kampanijos partnerį.

Latvijoje gyvenančių lietuvių tautinis tapatumas buvo grįstas kalbine ir konfesine tapatybe. Protestantiškoje Latvijos erdvėje katalikiška lietuvių tapatybė buvo gero-kai reikšmingesnė nei Lietuvoje, nes opozicijoje „savas – svetimas“ padėjo išryškinti etninę tapatybę. Iš esmės lietuvių konfesinė tapatybė lemdavo rinkiminės kampanijos

⁴ P. G a u č y s, *Tarp dviejų pasaulių*, Vilnius, 1992, p. 118–120.

⁵ Plačiau apie Lietuvos valstybės paramą Latvijos lietuvių organizacijoms: A. G a i g a l a i t ė, *Latvijos lietuvių organizacijos ir jų šelpimas 1919–1940 metais*, p. 98–113.

⁶ Ē. J ģ k a b s o n s, *Lietuvieši Latvijā*, p. 61–62.

partnerio pasirinkimą – juo tapdavo Latgalos krikščionių ūkininkų sąjunga (vadinta tiesiog Katalikų partija), kuri neišardomais saitais buvo susijusi su Latvijos katalikų bažnyčia. 1922 m. vykusiuose pirmuose rinkimuose į Latvijos seimą Latvijos lietuviams ir Latgalos krikščionių ūkininkų sąjungai rinkiminėje kampanijoje suvienijus jėgas, Žiemgalos rinkiminėje apygardoje pavyko iškovoti vieną Seimo nario mandatą, kuris pagal išankstinį susitarimą atiteko lietuvių rinkiminės koalicijos partneriams – Katalikų partijai⁷. Šioje rinkiminėje kampanijoje lietuviai iš esmės buvo tik elektorato masuotė. Tokių patį vaidmenį lietuviai atliko kituose rinkimuose į Latvijos Seimą 1925 m.

Artėjant 1928 m. rinkimams į Latvijos seimą, Lietuvos diplomatinė tarnyba susidomėjo lietuvių bendruomenės atstovų patekimo į Seimą galimybe. Ji užsibrėžė siekti, kad Latvijos lietuviai iškovotų Seimo nario mandatą. Tikėtasi vienu šūviu nušauti kelis zuikus – viltasi, jog viena vertus, atstovą Seime įgijusi Latvijos lietuvių bendruomenė gerokai sustiprins savo visuomenines pozicijas ir dėl lobistinės Seimo nario veiklos lengviau spręs savo kasdienes problemas biurokratinuose labirintuose, antra vertus, Lietuvos valdžia įgis galimybę lietuvių parlamentaro lūpomis iš Latvijos seimo tribūnos prabilti jai rūpimais klausimais. Be to, į pačią rinkiminę kampaniją Lietuvos diplomatai žvelgė kaip į instrumentą, galintį būti naudingu lietuvių diasporos Latvijoje konsolidacijai. Tuo metu Lietuvos pasiuntinybė negailėjo pastangų, siekdama Latvijoje gyvenančius lietuvius suburti į vieną organizaciją – tai ji laikė svarbiausia lietuvių diasporos konsolidavimo prielaida.

Latvijoje gyvenančių lietuvių neorganizuotumas, o tiksliau, neturėjimas pačios bendruomenės legitimizuotos oficialios savo etninės mažumos atstovybės, kuri būtų įgaliota kalbėti visų Latvijoje gyvenančių lietuvių vardu, buvo rimtas trukdis ginant savo kaip tautinės mažumos teises. Trečiojo dešimtmečio pradžioje Rygos lietuviai nesėkmingai bandė įkurti visus Latvijos lietuvius vienijantį centrą. 1927 m. suvienyti Latvijos lietuvių bendruomenę ėmėsi Lietuvos pasiuntinybė, tam negailėjusi laiko ir pastangų. Tuo metu ir Rygoje leidžiamame savaitraštyje „Rygos balsas“ (greičiausiai Lietuvos pasiuntinybės iniciatyva) prabilta apie būtinybę „sudaryti vieną tautišką organizaciją visoje Latvijoje, kuri apimtų visas draugijas ir visas lietuvių kolonijas“⁸.

Lietuvos diplomatai bendruomenės vienijimo darbą nusprendė pradėti nuo Rygoje gyvenančių lietuvių. Tokių bandymų, ar, tiksliau, siekio Rygos lietuvius suburti į vieną organizaciją, būta ir anksčiau, tačiau visi jie baigėsi nesėkme. Šios nesėkmės priežastį Lietuvos konsulas Rygoje įvardijo taip: „Lietuviai Rygoje yra ar visiškai nesusipratę tautiniu atžvilgiu, ar susiskaldę į nesutaikomas, griežtai nusistačiusias viena prieš kitą grupes sulig politinėmis pažiūromis.“ 1927 m. susidurta su tomis pačiomis problemomis. Šiaip ar taip, tų metų rudenį Lietuvos konsulo Rygoje pastangomis pavyko ženg-

⁷ A. J., Latvijos lietuviai ir rinkimai, *Rygos balsas*, 1922 09 02, p. 1.

⁸ I. Š., Opiausių Latvijos lietuvių reikalų, ten pat, 1927 09 10, p. 1.

ti pirmąjį žingsnį vienijant Latvijos lietuvius – suburti lietuvius mokytojus ir įkurti Latvijos lietuvių mokytojų draugiją⁹.

1927 m. Lietuvos konsulo Rygoje užsibrėžtas tikslas – „sutaikinimas visų Rygos lietuvių organizacijų“ persikėlė į kitus metus, tapdamas programiniu uždaviniu suvienyti visus lietuvius artėjančios rinkiminės kampanijos į Latvijos seimą 1928 m. išvakarėse, sudaryti lietuvių rinkiminį sąrašą, praveisti rinkiminę kampaniją ir iškovoti Seimo nario mandatą¹⁰. Šį tikslą, išplėstą visai Latvijos erdvei kaip savo artimiausią programinį uždavinį, priėmė 1928 m. vasario 3–5 d. Rygoje vykusio Lietuvos konsulų Latvijoje suvažiavimo dalyviai. Po plačios diskusijos dėl Latvijos lietuvių organizavimo Lietuvos konsulai užsibrėžė strateginį tikslą – konsoliduoti Latvijos lietuvius vienoje visai lietuviškai diasporai atstovaujančioje organizacijoje. Tuo pačiu sutarta imtis žygių stambinti susmulkėjusias ir įtakos neturinčias lietuviškas organizacijas, inicijuoti lietuvių ūkininkų ir amatininkų ekonominių draugijų kūrimąsi ir siekti, kad pastarosios užmegztų ryšius su panašiomis organizacijomis Lietuvoje¹¹.

1928 m., artėjant rinkimams į Latvijos seimą, Lietuvos diplomatomis pavyko taip suvienyti lietuviškas organizacijas, kad jos drauge sėdo tartis dėl artėjančių Seimo rinkimų. Tačiau Lietuvos diplomatomis dar reikėjo pačius lietuvių bendruomenės veikėjus ryžtingai pastūmėti politinei emancipacijai – įtikinti ne likti tik Latgalos krikščionių ūkininkų sąjungos elektoratu, bet rinkimuose dalyvauti savarankišku sąrašu.

Pačius Latvijos lietuvių veikėjus kamavo dilema: iš vienos pusės, buvo nusivilta nieko realiai neduodančiu bendradarbiavimu su Katalikų partija ir viltis, jog sėkmingai savarankiškai lietuvių rinkiminei kampanijai pakaks savo jėgų ir lietuviško elektorato paramos, iš kitos pusės, graužė mintis, jog protingiau vis dėlto būtų suvienyti jėgas su Katalikų partija¹². Tokios nuotaikos vyravo 1928 m. birželio 6 d. Rygoje vykusiame pirmame lietuviškų organizacijų atstovų pasitarime dėl artėjančių rinkimų į Seimą. Savarankiškai siekiant Latvijos seimo nario mandato daugiausia šansų regėta Žiemgalos rinkiminėje apygardoje, tačiau tuo pat metu nuogąstauta, jog „išstačius savo atskirą sąrašą, bet neišrinkus nė vieno lietuvių atstovo Žemgalėje, lietuviai esą gautų didelį smūgį, nes latviai tuomet tvirtintų, kad šioje srity nesama žymesnio lietuvių skaičiaus“¹³. Galiausiai tąkart nuspręsta pradėti politines konsultacijas su kitomis politinėmis partijomis dėl rinkiminės koalicijos sudarymo – pirmiausia su ta pačia Katalikų partija. Potencialiems rinkiminės kampanijos bendražygiams iš lietuvių pusės buvo suformu-

⁹ Lietuvos konsulų Latvijoje suvažiavimo 1928 02 03–05 protokolas, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 799, l. 156–157.

¹⁰ Ten pat, l. 157.

¹¹ Ten pat, l. 182.

¹² A. J., Latvijos Seimas ir lietuviai, *Rygos balsas*, 1928 06 23, p. 1.

¹³ Lietuvos konsulo Rygoje 1928 m. birželio 6 d. pranešimas Lietuvos URM, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 798, l. 72.

luoti bendradarbiavimo projektai, bet koku atveju turėję garantuoti lietuvių atstovo patekimą į Seimą, jei rinkiminė kampanija būtų sėkminga. Pavyzdžiui, pagal vieną iš lietuvių pasiūlytų mandatų dalijimosi scenarijų, jei rinkimuose būtų išrinktas Katalikų partijos lyderis vyskupas Juozapas Rancenas, pastarasis turėjo atsisakyti Seimo nario mandato lietuvių atstovo naudai, jei šis nebūtų išrinktas. Nenuostabu, jog posėdžiui pirmininkavęs Lietuvos konsulas Rygoje V. Gylys tokiam pasiūlymui, kuris suko į priešingą pusę nuo politinės emancipacijos, labai nesipriešino¹⁴. Antra vertus, tokie politinės partnerystės pasiūlymai tarsi sąlygojo neigiamą Katalikų partijos atsakymą. Taip ir atsitiko – Latgalos krikščionių ūkininkų sąjunga neketino bendradarbiauti lietuvių pasiūlytomis sąlygomis. Po savaitės vykusiam antrame pasitarime dėl rinkimų lietuvių veikėjai, sužinoję, kad jų pasiūlyti bendradarbiavimo scenarijai Katalikų partijai nepriimtini, penkias valandas diskutavo apie galimybes kaip nors susitarti su Katalikų partija, kad tik nereikėtų rinkiminėje kampanijoje dalyvauti atskiru sąrašu – tokia perspektyva juos baugino. Buvo suformuluotos penkios naujos bendradarbiavimo ir Seimo nario mandatų dalybos formulės, panašios į anksčiau siūlytas. Tik viena iš naujųjų formulių galimus rinkimų kampanijos partnerius matė panašiose pozicijose. Ji numatė, jog išrinkus pirmuoju numeriu rinkiminiame sąraše įrašytą vyskupą J. Ranceną, pastarasis savo mandato atsisakys lietuvių ar latvių kandidato, gausiančio daugiausia balsų, naudai¹⁵. Tačiau ir nauji lietuvių pasiūlymai Katalikų partijai buvo nepriimtini. Lietuviai save laikė svaresniu rinkiminės kampanijos partneriu, todėl manė, jog Katalikų partija turinti jiems nusileisti, ir tikėdami sėkminga rinkiminės kampanijos baigtimi siekė išankstiniu susitarimu užsitikrinti Seimo nario mandatą. O Katalikų partija, nerimtai žvelgdama į politines lietuvių diasporos ambicijas ir netikėdama, jog pastariesiems užteks drąsos vieniems stoti rinkiminėn kovon, nusileisti neketino, manydama, jog anksčiau ar vėliau lietuvių politinės ambicijos atslūgs ir jie, nebekeldami didesnių reikalavimų, net prašysis priimami draugėn.

Galiausiai liepos pradžioje ilgai Rygos lietuvių veikėjus kamavusi dilema išsprendė – tapo aišku, jog susitarti su Katalikų partija dėl bendros rinkiminės kampanijos lietuviams nepavyks, o kitų politinių partijų pasiūlymai blokuoti rinkimuose lietuvių veikėjų nežavėjo¹⁶. Iš vienos pusės, nepasisėkusios Latvijos lietuvių veikėjų derybos su Katalikų partija ir artėjant rinkimams į Seimą sustiprėjęs įsitikinimas, jog nė su vieno politinio judėjimo pagalba lietuvių atstovas Seimo nariu tikrai netaps, iš kitos pusės, nuoseklus Lietuvos pasiuntinybės raginimas į rinkimus eiti atskiru sąrašu nulėmė tai, jog 1928 m. liepos 12 d. lietuviškų Rygos organizacijų konsultacinio pasitarimo metu buvo priimtas sprendimas nesiblokuoti su jokiais Latvijos politinėmis partijomis ir rinkimuose į Latvijos seimą dalyvauti atskiru sąrašu. Siekiant maksima-

¹⁴ Ten pat, l. 72–74.

¹⁵ Lietuvos konsulo Rygoje 1928 m. birželio mėn. [?] pranešimas Lietuvos URM, ten pat, l. 67–70.

¹⁶ Į Latvijos lietuvius! *Rygos balsas*, 1928 07 07, p. 1; St. L a u k s o d i e t i s, Mes ir latviai katalikai, *Rygos balsas*, 1928 07 14, p. 1.

liai išplėsti potencialų lietuvių rinkiminio sąrašo elektoratą, į lietuvių rinkiminį sąrašą siekta įtraukti visų įtakingiausių lietuviškų organizacijų atstovus¹⁷.

Manytume, jog šioje „rinkiminės emancipacijos“ istorijoje lemtinga buvo tvirta Lietuvos pasiuntinybės pozicija. Ji primygtinai ragino pasikliauti savo jėgomis ir rinkimuose dalyvauti atskiru lietuvių sąrašu. Nepavykus susitarti su Katalikų partija, lietuvių veikėjai net pradėjo dvejoti, ar nederėtų visai atsisakyti dalyvauti rinkimuose. Šias dvejonas savo autoritetu gerokai prasklaidė pasitarime dalyvavęs Lietuvos pasiuntinys Kazys Bizauskas, prabilęs „apie būtiną reikalą mums visiems pradėti aktyvų darbą kelti lietuvių susipratimą ir suburti juos bendron šeimon savo tautinių reikalų apgynimui“¹⁸.

Skatindama lietuvių „rinkiminę emancipaciją“ Lietuvos pasiuntinybė ne tik, jos akimis žiūrint, kūrė visas prielaidas tam, kad Latvijos lietuviams pavyktų iškovoti Seimo nario mandatą, bet ir rinkimine kampanija ketino pasinaudoti kaip savotišku instrumentu vienijant Latvijoje gyvenančius lietuvius. Suprantama, tuo metu antrasis tikslas tik lydėjo pirmąjį, bet Lietuvos pasiuntinybei, trokštančiai konsoliduoti Latvijoje gyvenančią lietuvių diasporą, tai buvo ne mažiau svarbu. Beje, aiškinimas, jog rinkimų kampanija ketinama pasinaudoti kaip savotiška lietuvių mobilizacija, nuskambėjo viešai, tapdamas oficialiu rinkiminės kampanijos pradžioje lietuvių visuomenei pateiktu paaiškinimu, kodėl šįkart į rinkimus einama nesiblokuojant nė su viena Latvijos politine partija¹⁹.

Apsisprendę savarankiškai iškovoti Latvijos seimo nario mandatą, Latvijos lietuviai įregistravo savo rinkiminį sąrašą, pavadinę jį „Bendru lietuvių ir katalikų sąrašu“. Kandidatais į Latvijos seimą tapo „Rygos balso“ redaktorius Augustinas Vronevskis, mokytojas Antanas Buvidas, lietuvių atstovas Mintaujos miesto dūmoje Aleksandras Erentrautas, „Pašalpos“ draugijos pirmininkas Antanas Žviedris, fotografas Simonas Jasėnas, Tėvų draugijos pirmininkas Stanislovas Burlevičius, uolus Lietuvių laidotuvių kasos ir kitų lietuviškų draugijų veikėjas Juozas Selickis. Siekta į rinkiminį sąrašą įtraukti įtakingiausius visų Latvijoje veikusių lietuviškų organizacijų atstovus. Šį rinkiminį sąrašą palaikė veik visos Latvijoje veikusios lietuvių organizacijos – nuošalyje liko tik lietuvių socialdemokratai, raginę lietuvius balsuoti už Latvijos socialdemokratų partijos siūlomus kandidatus²⁰.

Lietuvių bendruomenės Latvijoje politinė emancipacija – Latgalos krikščionių ūkininkų sąjungos globos atsisakymas pagimdė lietuvių bendruomenės trintį su Latvijos katalikų bažnyčios hierarchais. Minėjome, kad Latgalos krikščionių ūkininkų sąjunga angažavosi ginanti Latvijos katalikų interesus. Šios politinės partijos lyderis buvo

¹⁷ Lietuvos konsulo Rygoje 1928 m. liepos 13 d. pranešimas Lietuvos URM, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 798, l. 44.

¹⁸ Ten pat, l. 44–46.

¹⁹ A. P u r v i n i s, Svarbus posėdis Rygos lietuvių organizacijų komiteto rinkimams į Latvijos Seimą, *Rygos balsas*, 1928 07 14, p. 2.

²⁰ Lietuviai ir katalikai! ten pat, 1928 08 25, p. 1.

vienas įtakingiausių dvasininkų Latvijos katalikų bažnyčioje – vyskupas J. Rancenas. Pastarasis, kaip ir kiti latvių katalikų visuomenės politiniai veikėjai, į veik vien katalikišką lietuvių tautinę mažumą žvelgė kaip į išskirtinai nuosavą elektoratą, buvo nesuinteresuotas savarankišku lietuvių politiniu aktyvumu ir, kiek jam leido jėgos, stabdė lietuvių bendruomenės gravitavimą politinės emancipacijos link. Tik šiaip ne taip, padedant prelatui D. Jasinskui, lietuvių rinkiminiam sąrašui pavyko gauti arkivyskupo A. Springovičiaus palaiminimą. Sužinojęs apie tai vyskupas J. Rancenas, laikydamasis nuostatos, jog lietuvių rinkiminis sąrašas tik sumažins potencialų Katalikų partijos elektoratą, net bandė paveikti arkivyskupą, kad šis atšauktų savo palaiminimą²¹. Arkivyskupas palaiminimo neatsiėmė, tačiau nesutiko leisti rinkimuose dalyvauti įtakingam lietuvių tautybės dvasininkui – ilgamečiam Mintaujos klebonui kunigui Kazimierui Jasėnui, kuris, pasak Lietuvos diplomatų, „gal iš visų Latvijos katalikų dvasiškių turi geriausią vardą ir prieš kurį nesigirdi užmetimų net iš kraštutinių partijų“²². Katalikišką savo rinkėjų tapatybę ketinančiam užgauti lietuvių rinkiminiam sąrašui tai buvo skaudus praradimas.

Lietuvos pasiuntinybė Rygoje virto neoficialiu lietuvių rinkiminės kampanijos štabu, o lietuvių diplomatai negailėjo laiko bandydami rinkimų išvakarėse suartinti tarpusavyje sunkiai sutariančias, skirtingiems politiniams judėjimams simpatizuojančias lietuvių grupes. Lietuvos konsulato patalpose vykdavo lietuviškų organizacijų atstovų pasitarimai dėl būsimų rinkimų, jiems paprastai pirmininkaudavo Lietuvos konsulas Rygoje V. Gylys. Pastarasis buvo savotiškas rinkiminės kampanijos koordinatorius. Demonstratyvus lietuvių diplomatų veiklumas privertė sunerinti Lietuvos užsienio reikalų ministeriją, ėmusią nuogausti, jog pernelyg atviras Lietuvos diplomatų dalyvavimas Latvijos seimo rinkiminėje kampanijoje gali būti įvertintas kaip svetimos valstybės bandymas kištis į Latvijos vidaus politinį gyvenimą. Lietuvos pasiuntinybė sulaukė Lietuvos URM pastabos, jog organizuojant lietuvių bendruomenės pasirengimą rinkimams Lietuvos konsului „reikėtų vengti formaliai joje dalyvauti, bet vien vadovauti iš šalies“²³.

Lietuvos pasiuntinybė tikėjo Latvijos lietuvių rinkiminės kampanijos sėkme. Pasak Lietuvos konsulo Rygoje V. Gylio, „nepasitenkinimas latvių valdžia iš vienos pusės ir pilnas ignoravimas mūsų interesų Seime iš latvių katalikų deputato pusės (kuris buvo išrinktas tarp kitko ir lietuvių balsais), verčia mūsų žmones ieškoti kitokios išeities“. Konsulas buvo įsitikinęs, jog netrūks tokių, kurie savo balsus atiduos už kairiąsias partijas, tačiau esą „už lenkų kandidatus lietuviai tikrai balsų neatiduos“²⁴.

²¹ Lietuvos konsulo Rygoje 1928 m. rugpjūčio 23 d. pranešimas Lietuvos URM, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 798, l. 37.

²² Lietuvos konsulo Rygoje 1928 m. liepos 13 d. pranešimas Lietuvos URM, ten pat, l. 44–46.

²³ Lietuvos URM generalinio sekretoriaus B. K. Balučio 1928 m. liepos 14 d. raštas Lietuvos konsului Rygoje, ten pat, l. 43.

²⁴ Lietuvos konsulo Rygoje 1928 m. rugpjūčio 23 d. pranešimas Lietuvos URM, ten pat, b. 798, l. 38.

Konkrečios politinės programos Bendras lietuvių ir katalikų sąrašas neturėjo, kandidatai nedalijo ir rinkiminių pažadų, bet bandė užgauti savo elektorato, kuriam „brangi gimtoji kalba ir tikyba“, tautinius jausmus. Apeliuota į būtinybę ginti savo etninės bendruomenės teises²⁵. Rinkiminės agitacijos metu siekta užgauti lietuvių nacionalinius jausmus, akcentuojant kalbinį ir konfesinį bendrumą – lietuviškos tapatybės dėmenis, kurie lietuvių diasporą vienijo ir skyrė nuo kitų. Rinkėjams siūlyta balsuoti už tautines vertybes – lietuvių kalbą ir katalikų tikėjimą pasirengusius ginti kandidatus.

Pagal rinkimus į Latvijos seimą reglamentuojančius įstatymus Latvijos teritorija buvo suskirstyta į penkias rinkimines apygardas: Rygos, Vidzemės, Latgalos, Žiemgalos ir Kuršo. Kiekviena partija turėjo atskirai iškelti savo rinkiminį sąrašą visose penkiose rinkiminėse apygardose, nes partijų gauti balsai buvo skaičiuojami atskirai kiekvienoje rinkiminėje apygardoje ir nesumuojami. Balsavimo teisę turintis Latvijos pilietis balsuodamas nebuvo susaistytas su savo gyvenamąja vieta ir galėjo savo nuožiūra balsuoti bet kurioje rinkiminėje apygardoje.

Palankiausios lietuvių rinkiminei kampanijai galimybės regėtos Žiemgalos rinkiminėje apygardoje, kurioje gyveno daugiau nei 10 tūkst. lietuvių. Atsižvelgiant į ankstesnių Seimo rinkimų patirtį, kai lenkų tautinei mažumai, kuri, kaip manyta, Žiemgaloje buvo mažesnė nei lietuvių, šioje rinkiminėje apygardoje pavyko iškovoti Seimo nario mandatą, lietuvių galimybės atrodė dar realesnės. 1925 m. Latvijos seimo rinkimuose Lenkų sąjunga parlamentaro mandatą Žiemgaloje iškovojo gavusi 3751 balsą²⁶. Todėl suprantama, kodėl tiek Lietuvos pasiuntinybė, tiek Latvijos lietuvių veikėjai didžiausias viltis puoselėjo Žiemgalos regione. Tam, kad „neišklaidžius savo balsų įvairiose rinkimo apygardose“, lietuvių rinkiminį sąrašą nuspręsta įregistruoti tik Žiemgalos rinkiminėje apygardoje ir pasinaudoti Latvijos rinkimų įstatymų nuostata, leidžiančia rinkėjui balsuoti ten, kur jam patogiau²⁷. Žiemgalos rinkiminėje apygardoje balsuojančių lietuvių skaičių ketinta padidinti kitose rinkiminėse apygardose nuolat gyvenančių lietuvių balsais – viltasi, pasak „Rygos balso“, jog „kiekvienas susipratęs lietuvis supras ir sugebės paduoti savo balsą tenai, kur jo balsas bus reikalingas ir naudingas“²⁸. Siekiant kuo labiau padidinti Žiemgalos rinkiminėje apygardoje balsuojančių lietuvių skaičių, rinkimų į Seimą dieną ketinta surengti masines lietuvių rinkėjų „ekskursijas“ iš Rygos ir Liepojos į Mintaują, kad būtent šioje rinkiminėje apygardoje lietuviai vieningai atiduotų savo balsus už lietuvių sąrašą. Iš Rygos į Mintaują planuota surengti 1000 lietuvių ekskursiją. Be to, planuota, jog iš Liepojos atvyks apie 100, o iš Daugpilio – apie 200 lietuvių. Su šių „ekskursantų“ pagalba tikėtasi gerokai sustiprinti, o

²⁵ Bendro lietuvių ir katalikų sąrašo rinkiminis plakatas, 1928 m., ten pat, l. 78.

²⁶ Ē. J ģ k a b s o n s, *Poļi Latvijā*, Rīga, 1996, p. 30.

²⁷ Latvijos lietuvių organizacijoms, veikėjams ir visuomenei! *Rygos balsas*, 1928 08 18, p. 1.

²⁸ Latvijos Seimo rinkimai ir lietuviai, ten pat, 1928 08 25, p. 1.

galbūt net nulemti lietuvių patekimą į Seimą²⁹. Neatidėliojant imta agituoti lietuviškoje diasporoje raginant balsavimo dieną vykti į ekskursiją į Mintaują ar tiesiog atiduoti savo balsą už lietuvių sąrašą bet kurioje balsavimo vietoje Žiemgalos rinkimų apygardoje.

Agitacinės kampanijos, raginusios vykti balsuoti į Žiemgalą, sėkmė nustebino pačius agitatorius. Lietuvos konsulo Rygoje teigimu, „visos lietuviškos organizacijos Liepojuje, be pažiūrų skirtumo, vedančios savųjų tarpe agitaciją vykti Mintaujon ir paduoti tenais savo balsus už lietuvišką sąrašą“. Paaiškėjo, jog ketinančių tapti „ekskursantais“ lietuvių yra gerokai daugiau, nei planuota ir „norinčius atlikti savo tautišką priedermę“ stabdo tik pinigų kelionei stygius. Lietuvos diplomatai, atkreipdami dėmesį į sunkią dalies Latvijos lietuvių materialinę padėtį, Lietuvos URM prašė skirti 6000 latų kelionėms į Mintaują apmokėti. Pinigai iš Lietuvos URM atkeliavo nedelsiant³⁰.

Lietuvos URM finansavo iš esmės visą rinkiminę kampaniją – nuo valstybinės rinkliavos mokesčio už rinkiminio sąrašo įregistravimą iki „ekskursijų“ apmokėjimo. Nepaisant visų pastangų, Latvijos seimo mandatas taip ir neiškovotas. Už lietuvių sąrašą buvo atiduoti 2283 balsai – tik trečdalis, nei buvo tikėtasi rinkimų išvakarėse. Daugiausia balsų – 1176, kaip ir tikėtasi, lietuvių sąrašas gavo Mintaujoje. Tuo tarpu Lenkų sąjunga, į kurią lygiuojantis vertintos jėgos, šiuose rinkimuose iškovojo du Seimo nario mandatus – vieną Žiemgaloje, gavusi 4828 balsus, o antrą Latgaloje, gavusi 8552 balsus³¹.

Lietuvių bendruomenės sutelkimas rinkiminei kampanijai į Latvijos seimą iš Lietuvos diplomatų pareikalavo nemažų pastangų – Lietuvos konsulo Rygoje teigimu, tik didžiausiomis pastangomis lietuvių rinkiminę kampaniją „pavyko šiaip taip sulaukyti nuo išskrikimo ir užbaigti kampaniją bent paviršutiniškai korektingai“. Rinkimų metu pasiekta lietuvių diasporos, kurią sudarė skirtingoms pasaulėžiūroms simpatizuojančios ir neretai viena į kitą su priešiška nuostata žvelgiančios grupės, vienybė buvo trapi. Po nesėkmingų rinkimų į Seimą nesantaika tarp lietuvių dar labiau paaštrėjo: dėl nesėkmės kairieji kaltino dešiniuosius, dešinieji – kairiuosius. Tarpusavyje susikirsta taip aštriai, jog Lietuvos diplomatams net atrodė, „kad ateityje lietuviai Rygoje nebegalės jau dirbti išvien“³². Tačiau daugiausia kaltinimų dėl rinkiminės kampanijos nesėkmės nuskambėjo taip ir netapusios rinkiminės kampanijos partnere – Katalikų partijos adresu. „Rygos balsas“ viešai pareiškė, jog „didžiausioji lietuvių nelaimėjimo priežastis buvo stiprieji mūsų konkurentai – latviai katalikai“³³. Rinkiminės kampani-

²⁹ Lietuvos konsulo Rygoje 1928 m. rugpjūčio 23 d. pranešimas Lietuvos URM, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 798, l. 38.

³⁰ Lietuvos konsulo Rygoje 1928 m. rugpjūčio 24 d. pranešimas Lietuvos URM, ten pat, l. 35.

³¹ Ė. J e k a b s o n s, *Lietuvieši Latvijā*, p. 30.

³² Lietuvos konsulo Rygoje 1929 m. sausio 21 d. pranešimas Lietuvos URM apie Lietuvos konsulato Rygoje veiklą 1928 m., *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 881, l. 27–29.

³³ D a l y v i s, Kodėl nelaimėjome, *Rygos balsas*, 1928 10 13, p. 1.

jos į Latvijos seimą metu tarp lietuvių diasporos ir Katalikų partijos kilusi trintis virto chroniška liga, kuri tęsėsi visą tarpukarį.

Rinkiminei kampanijai pasibaigus, Lietuvos diplomatai taip pat skundėsi, jog rinkimų metu su Katalikų partija artimai susaistyta latvių katalikų dvasininkija „abelnai skaldė lietuvius visokiomis priemonėmis“, tačiau kartu vardijo kitas, kaip jiems atrodė, ne mažiau svarbias nesėkmės priežastis: lietuvių inteligentijos kaimo vietovėje stoką ir lietuvių ūkininkų neorganizuotumą³⁴. Sunku ką nors pasakyti apie pačios lietuvių bendruomenės politinį aktyvumą ir jos politines simpatijas. Mūsų manymu, pats rinkiminis Bendras lietuvių ir katalikų sąrašas turėjo rimtą trūkumą – stokota pakankamai žinomų ir priimtinių daugiau mažiau visai Latvijos lietuvių diasporai kandidatų. Tokiais kandidatais pirmiausia galėjo tapti tokie įtakingi lietuvių tautybės dvasininkai kaip Mintaujos klebonas K. Jasėnas, tačiau dvasininkai, kaip jau minėjome, negavo savo dvasinės vyresnybės leidimo dalyvauti politinėje veikloje.

Šiaip ar taip, 1928 m. rinkiminės kampanijos patirtis nenuėjo veltui. Lietuvos diplomatams rinkiminė kampanija padėjo susidaryti objektyvesnį vaizdą apie pačią Latvijos lietuvių bendruomenę – išvysti ir lietuvius, gyvenančius už Rygos sienų. Įgyta patirtis Lietuvos diplomatus privertė susimąstyti, ar nevertėtų keisti taktikos lietuvių bendruomenės Latvijoje atžvilgiu ir savo dėmesį iš Rygos perkelti į Latvijos provinciją. Iki tol išskirtinis dėmesys rodytas lietuvių bendruomenei Rygoje, viliantis pastarąją pasinaudoti kaip branduoliu apie jį telkiant kitas, mažesnes lietuvių bendruomenes. Sprendžiant pagal Lietuvos diplomatų pranešimus, iki tol vyravo išankstinis rezervuotas požiūris į lietuvių bendruomenes Latvijos provincijoje. Nesunku pastebėti Lietuvos pasiuntinybės Latvijoje patirtą nuostabą, kai „pasiūsti iš Rygos į tamsiausius Ilūkštos ir Bausko apskričių užkampius agitatoriai, visuose lietuvių sodžiuose rado širdingiausią priėmimą ir <...> niekur provincijoje lietuvių tarpe nebuvo jokių politinių kovų ar ginčų. Net Liepojaus kolonija, apie kurią ankščiau tekdavo išgirsti nuomonę, kad joje esą komunistai, Lietuvos priešai ir neramiausi žmonės, pasirodė esanti taikingiausia, patriotingai nusistačiusi šeima“³⁵.

1929 m. pradžioje Lietuvos konsulas Rygoje, prisimindamas nepasisekusią rinkiminę kampaniją ir bevaises savo pastangas 1928 m. su Rygos lietuvių pagalba konsoliduoti Latvijos lietuvių bendruomenę, ataskaitoje rašė: „Priseina padaryti liūdną išvadą, kad išeikvotos iki šiam laikui lėšos, nekalbant jau apie darbą, rygiečių šelpimui bei organizavimui davė, palyginamai, menkos naudos. Todėl ateityje reikėtų daugiau kreipti dėmesį į sodžių. Pirmoje eilėje – pritraukti lietuvių gimnazijon ūkininkų vaikus, išauklėti jaunų mokytojų ir inteligentų kadrus, kurie sutiktų dirbti Latvijos provincijoje. Rygos jaunuomenė išėjusi mokslą, stengiasi išvykti Lietuvon ar susirasti sau darbą čia pat mieste. Sodžiaus interesai jai nerūpi.“ Taip gimė Lietuvos diplomatų siūlymas iš pagrindų per-

³⁴ Lietuvos konsulo Rygoje 1929 m. sausio 21 d. pranešimas Lietuvos URM apie Lietuvos konsulato Rygoje veiklą 1928 m., *LČVA*, f. 383, ap. 7, b. 881, l. 27.

³⁵ Ten pat, l. 28–31.

žiūrėti Lietuvos URM veikimo Latvijoje gyvenančių lietuvių atžvilgiu programą teigiant, jog „tautinio susipratimo žadinimas Lietuvos pasieny mūsų ateičiai bus kur kas naudingesnis, nei chroniškas rygiečių rėmimas“³⁶. Jau prieš metus Lietuvos diplomatai siūlė atkurti vicekonsulo pareigybę Bauskėje, kurios apylinkėse gyveno daugiausia pasiturinčių lietuvių ūkininkų³⁷. Vicekonsulas Bauskėje neatsirado, tačiau Lietuvos diplomatai išties atsigręžė į Latvijos provincijoje gyvenančius lietuvius. Porai metų praslinkus Lietuvos pasiuntinys Latvijoje rašė: „Diktai padidėjo lietuvių skaičius sodžiuje dėl ūkininkų kylančio susipratimo. Statistika patvirtino mūsų nustatyta link kolonijos politiką, būtent, Rygoje gaminti inteligentiją pritraukiant kuo daugiausia jėgų iš provincijos. Visą kultūrinį veikimą, mokyklų steigimą perkelti į provinciją. Su laiku biednuomenė miestuose išnyks, pasiliks beveik tik inteligentai, lietuvių ūkininkų tautinė sąmonė pakyla ir gan didelė pasienio juosta su apie 40–50 000 ekonominiai neprigulimingu gyventojų pasiliks lietuviška.“³⁸ Tokia nuostata Lietuvos diplomatai vadovavosi visą ketvirtąjį dešimtmetį.

Po nesėkmingos rinkiminės kampanijos į Latvijos Seimą 1928 m., kai taip tikėta sėkme, neatsisakyta tolesnių bandymų iškovoti vietą atstovaujamuose valdžios organuose. Be rinkimų į Latvijos seimą, dar buvo savivaldos rinkimai. Netrukus po 1928 m. Seimo rinkiminės kampanijos Lietuvos vicekonsului Liepojoje pavyko pakelti Liepojos lietuvių ūpą, sutelkti lietuvių bendruomenę ir iškovoti vietą Liepojos miesto dūmoje³⁹.

Kaip jau minėjome, rinkiminei kampanijai pasibaigus nesėkme, trapi lietuvių bendruomenės vienybė iširo, o pasipylę lietuviškų organizacijų tarpusavio kaltinimai Lietuvos diplomatus net privertė nuogąstauti, jog lietuviškų organizacijų taip ir nepavyks kada nors suvienyti. Tačiau netrukus patys lietuvių diasporos veikėjai prabilo apie būtinumą susivienyti visoms Latvijoje veikiančioms lietuviškoms organizacijoms. Viltį, jog galima įveikti tarpusavio priešpriešą, teikė ir tuo metu Rygoje veikusios dvi organizacijos, subūrusios skirtingų pasaulėžiūrų žmones: jau minėta Latvijos lietuvių mokytojų draugija ir Lietuvių moterų komitetas. Tuo metu pačiai lietuvių bendruomenei, regis, labiausiai trūko ją savo autoritetu galinčios konsoliduoti asmenybės – Lietuvos konsului V. Gyliui atrodė, jog vienybei pasiekti „reikalinga yra tik autoritetingo jų aktyse asmens vadovybė ir mokėjimas sušvelninti vidujinius nesusipratimus“⁴⁰.

1929 m. pavasarį lietuvių bendruomenės Latvijoje telkimu asmeniškai ėmė rūpintis Lietuvos pasiuntinys Pranas Dailidė. Nusprendęs perimti į savo rankas bendruomenės vienijimo iniciatyvą, jis bandė lietuviškas organizacijas telkti aplink seniausią

³⁶ Ten pat.

³⁷ Lietuvos konsulų Latvijoje suvažiavimo 1928 m. vasario mėn. 03–05 d. protokolas, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 799, l. 163.

³⁸ Lietuvos pasiuntinio Latvijoje 1930 m. birželio mėn. 25 d. pranešimas Lietuvos URM, ten pat, b. 1038, l. 29.

³⁹ Lietuvos vicekonsulo Liepojoje 1929 m. vasario mėn. 21 d. pranešimas Lietuvos URM, ten pat, b. 77, l. 15.

⁴⁰ Lietuvos konsulo Rygoje V. Gyliaus 1930 m. kovo mėn. 12 d. pro memoria, ten pat, b. 1051, l. 15.

Rygoje veikiančią lietuvių savitarpio pašalpos organizaciją, tačiau nieko iš to neišėjo. Pasak konsulo V. Gylio, „organizacijos ne be pamato nurodė, kad „Pašalpa“ neturi užtektinai inteligentų jėgų, nė autoriteto ant tiek, kad galėtų stoti tautinio judėjimo priešakin“. Nieko nedavė ir Lietuvos pasiuntinio sumanymas Mintaujoje ar kur nors kitur provincijoje įsteigti draugiją „Zemgalė“, kuri savo veiklą išplėstų visoje Latvijoje ir tokiu būdu galiausiai visas lietuviškas organizacijas pastūmėtų prisijungti prie naujos draugijos⁴¹.

1929 m. rudenį lietuvių bendruomenės Rygoje vienijimo projektus kūrė ir Rygos lietuvių veikėjai, tačiau tarpusavio trintis ir nepasitikėjimas buvo stipresnis už siekį susivienyti. Bandant sutaikyti bendros kalbos nerandančias lietuvių kolonijos puses Lietuvos diplomatams teko balansuoti tarsi tarp įkaitusių polių.

Nors visos Latvijoje veikiančios lietuvių draugijos iš esmės pritarė idėjai įkurti lietuvių diasporą vienijanti organą, tačiau niekaip negalėjo sutarti dėl jo formos ir funkcijų: vienos siūlė įkurti visų veikiančių organizacijų sąjungą su valdyba, taryba, revizijos komisija ir juridinio asmens teisėmis, kitoms atrodė, jog pakaktų sudaryti veikiančių draugijų biurą (centrą), kuris būtų sukviečiamas tik reikalui esant – spręsti konkrečius visiems lietuviams bendrus klausimus ir neturėtų teisės kalbėti visos lietuvių bendruomenės vardu bei oficialiai rūpintis visais lietuviškai bendruomenei aktualiais klausimais⁴². Vieni siūlė kuriamos lietuvių sąjungos nariais paversti visus lietuvius ir veikiančių lietuviškų draugijų autonomiją iš esmės anuliuoti būsimos sąjungos viduje, o kiti įrodinėjo, jog pakaktų sutelkti tik lietuviškas draugijas nesiaurinant jų teisių. Lietuvos diplomatų, aktyviai dalyvavusių organizacijų pasitarimuose ir dažnai juose pirmininkavusių, nuomone, už šių ginčų slėpėsi ne skirtingas požiūris į būsimą centro formą, bet klausimas, kas būsimam centrui vadovaus. Dalis draugijų (iš esmės tos, kuriose dominavo katalikų dvasininkų įtaka) nuogaštavo, jog įkūrus visas lietuviškas draugijas vienijantį organą, jos tiesiog ištirps naujoje sąjungoje prarasdamos savo įtaką⁴³.

Lietuvos pasiuntinybės pozicija buvo vienareikšmė – siekta įsteigti organą, igaliotą kalbėti visų Latvijos lietuvių vardu, o jo sprendimai įpareigotų visas lietuviškas draugijas⁴⁴. Tokiai pozicijai pritariančioms lietuvių organizacijoms Lietuvos pasiuntinybė neoficialiai pažadėjo paramą, tačiau gandas apie tai netruko pasiekti kitas organizacijas, sukeldamas pastarųjų nepasitenkinimą.

1930 m. birželio pabaigoje Lietuvos pasiuntinys P. Dailidė Lietuvos URM skųsdamas lietuvių vienijimo sunkumais teigė, jog Latvijoje esanti tik viena organizacija,

⁴¹ Ten pat, l. 16.

⁴² S p e c t a t o r, Supraskime, ką darome, *Rygos balsas*, 1930 04 26, p. 1.

⁴³ Lietuvos konsulo Rygoje V. Gylio 1930 m. kovo 12 d. pro memoria, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 1051, l. 16–17.

⁴⁴ Lietuvos pasiuntinio Latvijoje 1930 m. birželio 25 d. pranešimas Lietuvos URM, ten pat, b. 1038, l. 9.

galinti kalbėti visų lietuvių vardu, – tai Latvijos lietuvių mokytojų draugija, tačiau ir ši „dėl tarpusavio peštynių visą laiką gresia subyrėti ir prisieina griebtis visokių priemonių, kad išlaikius nors paviršutiniai vienybę“. Nors pasiuntinys ir neieškojo kaltų dėl stringančios diasporos konsolidacijos, tačiau nusiskundimas „dešiniąją pusę, kuri bijo nustoti savo vadovaujamos rolės“, išsprūdo⁴⁵. Minėdamas „dešiniąją pusę“, omenyje turėjo katalikiškoms save įvardijančias lietuvių draugijas – tokias, kaip Lietuvių katalikų jaunimo draugiją „Šviesa“, Lietuvių katalikų mergaičių „Šv. Zitos“ draugiją, Latvijos lietuvių Tėvų draugiją, kurios pasisakė už veikiančių draugijų centro kūrimą. Reiktų pridurti, jog Latvijos lietuvių draugijų skirstymas į katalikiškas ir nekatalikiškas – sąlyginis, ir „katalikiškumas“ šiuo atveju reiškė tik tiek, jog pastarosios veikloje dominuojančią įtaką turėjo katalikų dvasininkija (už veikiančių draugijų centro kūrimą pasisakiusias draugijas toliau vadinsime Organizacijų centro kūrėjomis). Toks draugijų skirstymasis, kai konfesinė tapatybė tapdavo lemiančia, buvo ryškesnis iš esmės tik tarp lietuviškų Rygos draugijų.

Tuo pat metu, kai Lietuvos pasiuntinybė Rygoje telkė krūvon vietas lietuviams, vildamasi su pastarųjų pagalba konsoliduoti visą Latvijos lietuvių diasporą, analogiškai veikė ir Lietuvos konsulai, reziduojantys Latvijos provincijoje. Bandytas Rygos lietuvių bendruomene pasinaudoti kaip visos diasporos telkimo branduoliu įklimpo. Be to, pats optimistiškiausias (hipotetiškai įgyvendintinas) bendruomenės konsolidavimo Rygoje scenarijus nebūtų patenkinęs Lietuvos pasiuntinybės lūkesčių, nes diasporos vienijimo iniciatyva būtų atsidūrusi Organizacijų centro kūrėjų rankose.

Ieškodama kelių iš aklavietės, Lietuvos pasiuntinybė atsigrėžė į Rytų Latviją ir 1930 m. vasarą nusprendė lietuvių diasporos konsolidavimo centrą iš Rygos bent laikinai perkelti į Daugpilį. Lietuvos konsulo Daugpilyje Aleksandro Polišaičio iniciatyva, 1930 m. liepos 19 d. Daugpilyje įvyko Rytų Latvijoje esančių lietuvių bendruomenių ir čia veikiančių lietuviškų visuomeninių organizacijų atstovų suvažiavimas⁴⁶. Oficialūs suvažiavimo Daugpilyje iniciatoriai buvo šeimininkai – Daugpilio lietuvių draugija. Šiame 17 atstovų iš Latgalos ir Alūkstos apskrities suvažiavime unisonu nuskambėjo „kartus apsiavylimas“ rygiečiais, kurie paskendę rietenose, ir pareiškta, jog „provincijos lietuviams svetimos partinės rietenos ir skirstymasis“. Suvažiavime buvo vienbalsiai nutarta vietoje visų Rytų Latvijoje esančių lietuvių draugijų įsteigti vieną Latvijos lietuvių sąjungą, kuri turėjo tapti bendra visai Latvijos erdvei ir konsoliduoti visą lietuvių diasporą. Ultimatyviai nuskambėjo suvažiavimo raginimas Rygoje veikiančioms lietuvių draugijoms per du mėnesius prisijungti prie naujosios sąjungos. Šioms prisijungus, Latvijos lietuvių sąjungos centras turėjo persikelti į Rygą⁴⁷. Pateikdamas platų

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Lietuvos konsulo Daugpilyje 1930 m. gruodžio 31 d. pranešimas apie Lietuvos konsulato Daugpilyje veiklą 1930 m., ten pat, b. 1046, l. 4.

⁴⁷ V l., Lietuvių draugijų atstovų ir visuomenės darbuotojų suvažiavimas, *Rygos balsas*, 1930 07 26, p. 2.

šio suvažiavimo reportažą, „Lietuvos aid“ korespondentas savo rašinyje centrine suvažiavimo figūra įvardijo kun. Stanislovą Kurliandskį – aktyvų lietuvių diasporos Latvijoje veikėją ir karštą visą diasporą vienijančios draugijos kūrimo šalininką. Šios, iš vienos pusės, – dėl aktyvios tautinės veiklos, iš kitos – dėl priklausymo dvasininkų luomui autoritetingos asmenybės įtaka nusprendė pasinaudoti Lietuvos pasiuntinybė. Tikėtasi, jog kun. S. Kurliandskiiui tapus diasporos vienijimo judėjimo lyderiu, oponentų (Organizacijų centro kūrėjų) priekaištai dėl šio judėjimo „kairuoliškumo“ ir nepakantumo katalikams virs tuščiais žodžiais. Be to, kun. S. Kurliandskis savo ruožtu pats negailėjo kritikos „patentuotiems katalikams“ Rygoje, manantiems, kad „jei susidės su kitom draugijom, nustos būt katalikais“, todėl nepalaikantiems idėjos kurti vieną – visus Latvijos lietuvius vienijančią draugiją. Kun. S. Kurliandskis įrodinėjo esant priešingai – „vietose tautybė palaikė tikėjimą“. Tuo pačiu pastebėta, jog „Subato apylinkė, pav., daug protestantų lietuvių. Tačiau dabar jie į lietuvių draugijas žiūri ne kaip į lietuvių, o kaip į katalikų“, todėl reikia steigti tokią draugiją, kuri vienytų lietuvius⁴⁸.

Daugpilyje buvo paskelbta apie naujos draugijos – Latvijos lietuvių sąjungos įkūrimą, tačiau įregistruoti ją neskubėta. Viltasi, jog pastatytos prieš įvykusį faktą, į naująją sąjungą įsilies net šiai idėjai oponuojančios Rygos lietuvių draugijos. Tačiau įvyko priešingai – sumanymui nepritariančios draugijos nusprendė žengti atsakomąjį žingsnį. 1930 m. rugsėjo 17 d. Rygos apygardos teisme buvo įregistruota nauja draugija – Lietuvių organizacijų centras. Jo steigėjais tapo Latvijos lietuvių tėvų, Latvijos lietuvių katalikiško jaunimo „Šviesa“, Lietuvių moterų „Šv. Zitos“ ir Latvijos lietuvių teatro draugijos. Centras skelbėsi sieksiąs „sujungti visas Latvijos lietuvių organizacijas bendram tautiniam produktyviam darbui <...> reprezentuoti visus Latvijoje gyvenančius lietuvius ir ginti jų teises“ ir pakvietė lietuviškų draugijų atstovus spalio 12 d. susirinkti Rygoje⁴⁹. Šio susirinkimo iniciatoriai siekė įkūnyti seną lietuviškų organizacijų centro idėją. Kartu su šia informacija „Rygos balsas“ paskelbė kun. S. Kurliandskio laišką, kuriame pareikšta, jog Rygoje įsikūrus Lietuvos organizacijų centrui, nebėliko nieko kito „kaip pildyti Latgalijos ir Ilukštos apskrities lietuvių organizacijų atstovų suvažiavimo nutarimą, t. y. registruoti Latvijos lietuvių sąjungos įstatus kol kas su Centro buveine Daugavpily“⁵⁰. Pozicijos nesutaikomai išsiskyrė.

Tokiu būdu 1930 m. rudenį Latvijoje susikūrė du visus Latvijos lietuvius pasišovę suvienyti centrai – Latvijos lietuvių sąjunga ir Latvijos lietuvių organizacijų centras, atstovavęs pasiuntinio minėtajai „dešiniajai pusei“⁵¹. Lietuvos pasiuntinybė besąlygiškai palaikė Latvijos lietuvių sąjungą. Sunku pasakyti, ar Lietuvos pasiuntinybė būtų

⁴⁸ P i k u l i s, Rytų Latvijos lietuvių suvažiavimas Daugpilyje, *Lietuvos aidas*, 1930 07 24, p. 2–3.

⁴⁹ Latvijos lietuvių vienybės reikalų, *Rygos balsas*, 1930 09 27, p. 3.

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Latvijos lietuviai kuria du centru. Nejaugi visos pastangos suburti lietuvius vienon organizacijon nueis vėjais? *Rygos balsas*, 1930 11 15, p. 3.

palaikiusi Latvijos lietuvių organizacijų centro pretenzijas stoti lietuvių bendruomenės priešakyje, net jei pastarosios pozicija dėl bendruomenės konsolidavimo būtų sutapusi su pasiuntinybės pozicija. Lietuvos pasiuntinybė nenorėjo, kad bendruomenės konsolidavimo priešakyje stotų raiškiai katalikiškai angažuota draugija – nuogaštauta, jog tai nuo vienijimosi draugėn atbaidys liberalesnes ir kairiesiems simpatizuojančias draugijas ir taip bus užkirstas kelias visos diasporos konsolidavimui. Lietuvos pasiuntinybei, siekiančiai bendruomenės konsolidacijos ir politinės emancipacijos, tokia įvykių klostymosi perspektyva buvo nepriimtina. Be to, tuo metu Lietuvos valdžios trinties su Katalikų bažnyčia atgarsiai persikėlė ir į Latvijos lietuvių bendruomenės erdvę.

1930 m. spalio 19 d. Rygoje įvyko Latvijos lietuvių organizacijų sąjungos (Organizacijų centro) surengtas kongresas, kuriame dalyvavo tik organizacijų centro steigimą parėmusių draugijų atstovai. Susirinkime nedalyvavo lietuviškų draugijų iš Rytų Latvijos ir kai kurių Rygoje veikusių lietuviškų draugijų atstovai. Nedalyvavo ir Lietuvos pasiuntinybės atstovai. Susirinkime išrinkta komisija, turėjusi tartis su kitomis organizacijomis ir siekti pastarųjų įstojimo Latvijos lietuvių organizacijų sąjungon⁵². Kongreso rezoliucijos skelbė, jog 2 mėnesiams išrenkama laikinoji Centro valdyba, kuri įpareigojama „lietuviybės vardan pasistengti pritraukti į Centrą visas lietuvių organizacijas Latvijoje. Tam tikslui kongresas įgalioja valdybą reikalui esant keisti Centro įstatus“. O jei susitarti nepavyks, po dviejų mėnesių sušaukti visuotinį Latvijos lietuvių organizacijų kongresą ir imtis atstovauti visai Latvijos lietuvių diasporai⁵³. Šis kongresas, kaip ir Daugpilio suvažiavimas, visoms lietuviškoms draugijoms, nedalyvavusioms kongrese, ultimatyviai pasiūlė per du mėnesius prisijungti prie Latvijos lietuvių organizacijų sąjungos. Organizacijų centro siekį užbėgti už akių Latvijos lietuvių sąjungai ir perimti diasporos vienijimo iniciatyvą nepalankiai sutiko Lietuvos valdžia. Organizacijų centro kūrėjus „Lietuvos aidas“ pavadino diasporos skaldytojais. Lietuvos valdžia rėmė tik Latvijos lietuvių sąjungą, siekiančią į savo gretas pavieniais sąjungos nariais tiesiogiai įtraukti visus Latvijos lietuvius, o ne suvienyti juos, kaip siūlė Organizacijų centras, per lietuviškų draugijų sambūrį⁵⁴.

1930 m. rudenį Latvijos lietuvių organizacijų sąjunga ir Latvijos lietuvių sąjunga, turėdamos vienodas ambicijas suvienyti ir atstovauti visai Latvijos lietuvių bendruomenei, kaip įmanydamos siekė savo pusėn patraukti diasporos daugumą. Abi pusės (tiek Latvijos lietuvių sąjunga, tiek Organizacijų centras), kaltindamos viena kitą lietuvių bendruomenės skaldymu, ėmėsi aktyviai rengtis kiekvienos pusės atskirai organizuojamam visos diasporos suvažiavimui.

⁵² L., Latvijos lietuvių vienybės reikalu, *Rygos balsas*, 1930 10 25, p. 3.

⁵³ Latvijos lietuviai kuria du centru. Nejaugi visos pastangos suburti lietuvius vienon organizacijon neis vėjais?, ten pat, 1930 11 15, p. 3.

⁵⁴ P i k u l i s, Latvių episkopatas skriaudžia lietuvius, *Lietuvos aidas*, 1930 10 25, p. 3

1930 m. lapkričio 28 d. Rygoje įvyko steigiamasis Latvijos lietuvių sąjungos susirinkimas, kuriame dalyvavo lietuvių studentų draugija „Viltis“, sporto draugija „Vytis“, Rygos lietuvių „Pašalpos“ draugija, jaunimo draugija „Rūta“. Susirinkime išrinkta laikinoji valdyba, kuriai buvo pavesta sausio mėnesį Rygoje sušaukti Pirmąjį Latvijos lietuvių kongresą. Lietuvos pasiuntinys anksčiau laiko paskubėjo Lietuvos URM pasiūlyti, jog Latvijos lietuvius „pavyko suvaryti visus į vieną organizaciją – Latvijos lietuvių sąjungą“⁵⁵. Kitą dieną po šio susirinkimo „Rygos balsas“ rašė: „Latvijos lietuviai dar, berods, niekuomet nebuvo taip nutolę viens nuo kito, taip susiskaldę, kaip šiame momente.“⁵⁶ Po šio susirinkimo Rygoje pasklido gandas, jog Latvijos lietuvių sąjunga pradėsianti leisti naują lietuvišką laikraštį. Tai dar labiau įaudrino susiskaldžiusią bendruomenę, o „Rygos balso“ redakcija, tai įvertinusi kaip bandymą sužlugdyti jos laikraštį, pasiskubino pareikšti griežtą protestą⁵⁷. Naujas lietuviškas laikraštis Rygoje išties netrukus pasirodė – Latvijos lietuvių sąjunga pradėjo leisti „Lietuvių balsą“.

Organizacijų centro veikėjai taip pat nesėdėjo sudėję rankas. Lietuvių organizacijų centro laikinoji valdyba 1930 m. gruodžio 21 d. Rygoje surengė Latvijos lietuvių organizacijų kongresą. Kviesdami į kongresą lietuviškas draugijas, jo organizatoriai įrodinėjo, kad „juo didesnis bus draugijų skaičius, juo labiau bus organizuota visuomenė – juo mažesnis pavojus ištautėjimui. Niekuomet jokį viena, nors būtų ideališkiausi draugija negalės ir nesugebės atlikti tajį darbą“. Teigta, jog lietuviškas organizacijas vienijančio centro „svarbiausia užduotis būtų organizuoti lietuvių dalyvavimą kaip Seimo, taip ir savivaldybių rinkimuose, steigti ir ginti lietuviškas mokyklas, normuoti draugijų viešąjį gyvenimą – trumpiau atstovauti ir ginti lietuviybę ir kas lietuviška“⁵⁸. Tačiau kongreso metu teko konstatuoti, jog Organizacijų centrui nepavyko sutelkti daugumos lietuviškų draugijų ir išvengti diasporos skilimo. Šiame kongrese Organizacijų centro veikėjai jau buvo kur kas mažiau optimistiškesni nei anksčiau – optimizmą dėl šviesios Organizacijų centro ateities gerokai prigesino įsitikinimas, jog Lietuvos valdžia rėmė ir rems ne ją, bet Latvijos lietuvių sąjungą, vadinasi, ir finansinės paramos sulauksianti tik pastaroji. Kongrese nuskambėjo net raginimas, nežiūrint pagarbos Lietuvos vyriausybei, griežtai priešintis Lietuvos valdžios kišimuisi į vietos bendruomenės vidaus gyvenimą – „priešintis tam, kad jos įgaliotiniai imasi diriguoti vidaus lietuvių gyvenimui Latvijoje“⁵⁹. Šiaip ar taip, iki tol buvusi tvirta Organizacijų centro veikėjų pozicija, siekiant tapti diaspora atstovaujančiu organu, kongrese susvyravo. Pasigirdo

⁵⁵ Lietuvos pasiuntinio Latvijoje 1931 m. sausio 1 d. pranešimas Lietuvos URM, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 1038, l. 34.

⁵⁶ K o l n a r y s, Apie vienybės cementą arba vienybė galima tik vienijamų daiktų, *Rygos balsas*, 1930 11 29, p. 2.

⁵⁷ R e d a k c i j a, Gandai ar baidymas? *Rygos balsas*, 1930 12 13, p. 8.

⁵⁸ V. G., Kongreso belaukiant, ten pat, p. 1.

⁵⁹ Mūsų uždaviniai, ten pat, 1931 01 03, p. 3.

net dvejonų, ar nederėtų, atsižvelgiant į tai, kad Organizacijų centrui nepavyko sutelkti draugijų, jog Lietuvos parama atiteksianti Latvijos lietuvių sąjungai, „nusižeminti ir vardan lietuviybės nusilenkti „sajungos“ kūrėjams ir įeiti į ją pareikalavus sau pusės valdybos“⁶⁰. Sprendimas „nusižeminti“ tąkart nebuvo priimtas, tačiau suvokimas, jog netekus Lietuvos valdžios paramos veikimo galimybės tampa minimaliomis, gerokai prablaivė ir po mėnesio Organizacijų centras buvo priverstas nusileisti.

1931 m. sausio 18–19 d. vyko Latvijos lietuvių sąjungos surengtas Pirmasis Latvijos lietuvių kongresas, kuriame dalyvavo 56 delegatai iš Rygos ir provincijos, atstovavę Latvijos lietuvių sąjungos steigėjais tapusioms organizacijoms. Į kongresą atvyko ir Organizacijų centro delegacija, išdėsčiusi sąlygas, kurias įvykdžius Organizacijų centras sutiktų įstoti sąjungon. Organizacijų centras pareikalavo iš esmės vieno – nenaikinti draugijų, bet suteikti joms vidinę autonomiją sąjungos viduje. Latvijos lietuvių sąjunga sutiko. Norint pabrėžti pagaliau pasiektą kompromisą, į Sąjungos centro valdybą buvo išrinktas vienas Organizacijų centro atstovas⁶¹. Iš esmės diasporos konsolidavimasis vienoje visus lietuvius vienijančioje ir visai bendruomenei atstovaujančioje Latvijos lietuvių sąjungoje įvyko. Tiesa, trintis tiek tarp Latvijos lietuvių sąjungos ir Organizacijų centro veikėjų, tiek tarp jų atstovaujamo organizacijų staiga neišnyko.

Lietuvos pasiuntinybė skubėjo Latvijos lietuvių diasporą suvienyti 1931 m. rinkimų maratono išvakarėse. Tais metais Latvijoje vyko savivaldos ir Seimo rinkimai. Reiktų pridurti, jog blaivus padėties įvertinimas ir suvokimas, jog artėjančių rinkimų akivaizdoje diasporos susiskaldymas bus pražūtingas visiems, paskatino savo pozicijas suminkštinti ir oponuojančius vieni kitiems lietuvių diasporos veikėjus. Lietuvos diplomatai savivaldos rinkimams tose savivaldybėse, kur gyveno gausesnės lietuvių bendruomenės, skyrė ne mažiau dėmesio nei Seimo rinkimams. Savivaldos mandatas rūpėjo ne mažiau nei Latvijos seimo nario mandatas, nes daugelis kasdieninių aktualių lietuvių bendruomenei klausimų, tokių kaip mokyklų steigimas, buvo sprendžiami savivaldos lygmenyje. Savivaldos rinkimuose, lygiai taip pat kaip ir rinkimuose į Latvijos seimą, užsibrėžta dalyvauti savarankiškai, atskiru sąrašu. Lietuvių diplomatų veikimo rinkiminės kampanijos metu pavyzdžiu gali būti Lietuvos konsulo Daugpilyje veikla. 1931 m. vasarį, rinkimų į apskričių ir valsčių savivaldybes išvakarėse, Daugpilin atvykęs naujas Lietuvos konsulas ėmė organizuoti lietuvių bendruomenę rinkiminei kampanijai. Tuo metu kai kuriuose valsčiuose įvairios Latvijos politinės partijos į savo kandidatų sąrašus jau buvo spėjusios įtraukti žinomesnius visuomenei lietuvius, vildamasi taip savo pusėn patraukti lietuvių tautybės rinkėjus. Lietuvos konsulo paraginti Latvijos politinių partijų rinkiminiuose sąrašuose atsidūrę lietuviai savo kandidatūras atsiėmė, o tiksliau, jas perkėlė į sudarytus savarankiškus lietuvių rinkiminiuosius sąrašus.

⁶⁰ D u V ė j u, Latvijos lietuvių organizacijų kongresas, ten pat, p. 1–2.

⁶¹ Lietuvos konsulo Rygoje savo veiklos 1931 m. apžvalga, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 1277, l. 10–11.

Savarankiški lietuvių rinkiminiai sąrašai buvo sudaryti rinkimuose į Alūkstos apskrities valdybą, Gryvos miesto tarybą bei dar 9 valsčių tarybas. Ir tik matydami, jog nepavyks išrinkti savo atstovo į Alūkstos apskrities valdybą, lietuviai sudarė rinkiminę sutartį su Latvių ūkininkų sąjunga, pažadėdami balsuoti už šią sąjungą, jei ši ginsianti lietuvių interesus. 1931 m. vasario 28 – kovo 1 d. vykusių savivaldos rinkimų metu Rytų Latvijoje lietuvių atstovai buvo išrinkti į 8 valsčių tarybas – Prodės valsčiaus taryboje atsidūrė net 3 lietuviai, Laukesos, Skaistos ir Kurcumo valsčių tarybose – po 2 lietuvius⁶².

1931 m. rudenį įvyko rinkimai į paskutinį tarpukario Latvijos seimą. Iš veik 26 tūkstančių tuo metu Latvijoje gyvenusių lietuvių rinkimų teisę turėjo 9355. Žiemgalos rinkiminėje apygardoje gyveno 3860, Rygos – 3387, Kuršo – 1289 lietuvių tautybės rinkėjai⁶³. Kaip ir ankstesniuose rinkimuose lietuvių rinkiminis sąrašas buvo įregistruotas tik Žiemgalos rinkiminėje apygardoje, kur manyta esant realių galimybių iškovoti Seimo nario mandatą.

Šįkart lietuviai suvienijo jėgas su baltarusiais ir rinkiminėje apygardoje įregistravo „Lietuvių katalikų ir baltgudžių kandidatų sąrašą“. Ši rinkiminė koalicija gimė Latvijos gudų demokratinės grupės iniciatyva. Rinkiminės koalicijos sąrašo priešakyje buvo lietuviai, o sąrašė esantys baltarusių kandidatai neturėjo net teorinių galimybių pakliūti Seiman. Tokių vilčių baltarusiai ir nepuoselėjo. Pagal lietuvių ir baltarusių susitarimą į Seimą pakliuvęs lietuvis išpareigojo ginti baltarusių teises⁶⁴. Mintis suremti pečius rinkiminei koalicijai gimė rinkiminės kampanijos išvakarėse sutapus abiejų pusių interesams. Žiemgaloje baltarusių buvo nedaug ir šioje rinkiminėje apygardoje iškovoti Seimo nario mandatą baltarusių kandidatui nebuvo jokių galimybių, tačiau tuo pat metu baltarusių veikėjai nenorėjo, jog neturintis už ką balsuoti baltarusis savo balsą atiduotų už lenkų rinkiminį sąrašą ar Katalikų partiją⁶⁵. Tuo tarpu lietuviai, siūlydami rinkiminę partnerystę, tikėjosi baltarusių elektorato dėka bent šiek tiek padidinti savo galimybes rinkimuose.

1931 m. spalį vykusiuose rinkimuose į Latvijos seimą pakartota jau išbandyta rinkiminė taktika – balsų už lietuvių rinkiminį sąrašą skaičių bandyta padidinti su „ekskursantu“ pagalba – lygiai tai pat kaip 1928 m. organizuotai vykta balsuoti į Mintaują. 1931 m. lietuvių rinkiminė kampanija į Latvijos seimą iš esmės atkartojė prieš keturis metus vykusią analogišką lietuvių rinkiminę kampaniją. Išliko ir tie patys pagrindiniai rinkiminės kovos priešininkai: lenkai, socialdemokratai ir Katalikų partija⁶⁶. Pasikar-tojo ir rinkiminės kampanijos finalas – iškovoti Seimo nario mandato nepavyko ir

⁶² Lietuvos konsulo Daugpilyje 1931 m. kovo 17 d. pranešimas Lietuvos URM, ten pat, b. 1139, l. 37–38.

⁶³ K. I. P. Latvijos seimo rinkimai, *Lietuvos aidas*, 1931 10 03, p. 5.

⁶⁴ Pasitarimas Seimo rinkimų klausimu, *Lietuvių balsas*, 1931 06 26, p. 1.

⁶⁵ Latvijos lietuvių pasitarimas seimo rinkimų klausimu, *Lietuvos aidas*, 1931 06 17, p. 2.

⁶⁶ Š i r v y d a s, Gerai įsidėmėkime! *Lietuvių balsas*, 1931 09 25, p. 1.

šįkart, nors balsų, atiduotų už lietuvių sąrašą, skaičius išaugo – Žiemgalos rinkiminėje apygardoje balsavo apie 1300 „ekskursantų“⁶⁷. Tai buvo paskutiniai rinkimai į Latvijos Seimą tarpukariu – 1934 m. valdžioje įsitvirtinus autoritariniam K. Ulmanio režimui, parlamentarizmo raida Latvijoje nutrūko.

Patyrusi nesėkmę rinkimuose, Lietuvos pasiuntinybė guodėsi tuo, jog lietuvių rinkiminė kampanija labai sustiprino tautinę savimonę ir konsolidavo lietuvių diasporą⁶⁸. Tarsi patvirtindami šiuos pasiuntinybės žodžius, 1932 m. vasarį vykusiame Antrajame Latvijos lietuvių kongrese kaip visateisiai kongreso nariai jau dalyvavo Organizacijų centrai priklausančios draugijos – vienijimosi istorijoje buvo padėtas taškas. Lietuvos pasiuntinybės remiamai Latvijos lietuvių sąjungai pavyko sutelkti iš esmės visą lietuvių diasporą, nors, tiesa, ir ne tokiu būdu, kaip to pageidavo Lietuvos pasiuntinybė.

Vietoje išvadų. Lietuvos pasiuntinybė Latvijoje svarbiausia vietos lietuvių bendruomenės problema regėjo jos narių etninės tapatybės saugą. Jautriai reaguota į kiekvieną lietuvių bendruomenės asimiliaciją liudijantį ženklą ar socialinius pokyčius, kurie, pasiuntinybės požiūriu, žeidė ar grėsė užgauti etninę tapatybę. Lietuvių etninės tapatybės sauga tapo vienu svarbiausių Lietuvos pasiuntinybės Latvijoje rūpesčių. Ja rūpintis ne tik remiant lietuviškas draugijas ar steigiant lietuviškas mokyklas. Šis rūpestis Lietuvos pasiuntinybę paskatino siekti Latvijoje gyvenančius lietuvius paversti sutelkta tautine bendruomene – diasporos konsolidavimas regėtas esmingiausia prielaida etninės tapatybės saugai. Negalima paneigti pačios lietuvių bendruomenės pastangų susitelkti į vieną, visą lietuvių diasporą atstovaujančią organizaciją, tačiau tai pavyko pasiekti tik tada, kai tuo ėmė rūpintis Lietuvos pasiuntinybė. Pastaroji bendruomenės konsolidavimui naudojo visas priemones – net lietuvių bendruomenės siekį iškovoti Latvijos seimo nario mandatą pavertė bendruomenę mobilizuojančia kampanija, kuria pasinaudojo kaip tautinės savimonės ugdymo praktika. Tik jausdami tvirtą Lietuvos pasiuntinybės užnugarį ir pastarosios skatinami lietuvių bendruomenės veikėjai ryžosi žengti politinės emancipacijos žingsnį ir išsivaduoti iš Katalikų partijos globos.

Pažvelgę į trečiojo–ketvirtojo dešimtmečio Latvijos lietuvių spaudą pastebėsime, jog pajutę tvirtą Lietuvos pasiuntinybės užnugarį Latvijos lietuvių veikėjai kur kas drąsiau prabilo apie jų tautinės bendruomenės teises bei ryžtingiau ėmė jų reikalauti. Lietuvos pasiuntinybė, sustiprindama ir pagreitindama procesus, kurie galėjo padėti lietuvių etninės tapatybės saugai, Latvijos lietuvių bendruomenės gyvenime atliko savotiško katalizatoriaus vaidmenį.

⁶⁷ S t u d e n t a s, Rinkimams pasibaigus, *Lietuvių balsas*, 1931 10 30, p. 2.

⁶⁸ Lietuvos pasiuntinybės Latvijoje 1931 m. spalio 13 d. pranešimas Lietuvos URM, *LCVA*, f. 383, ap. 7, b. 1110, l. 11–12.

EFFORTS OF THE LITHUANIAN EMBASSY TO CONSOLIDATE THE LITHUANIAN COMMUNITY IN THE INTERWAR LATVIA

Summary

DANGIRAS MAČIULIS

According to the data of the first census of the Republic of Latvia in 1920 there were 25,538 Lithuanians residing in Latvia. A slightly larger half of the Lithuanian community in Latvia lived in the townships located in rural areas along the border between Latvia and Lithuania, mostly in Zemgale/Semigallia region for centuries. The Lithuanian Embassy in Latvia as the major problem of the local Lithuanian community saw protection of the ethnic identity of its members. It was a significant concern for the Lithuanian Embassy in Latvia. The ethnic identity was supported not only by promoting Lithuanian associations or establishing Lithuanian schools. This concern prompted the Lithuanian Embassy to focus on turning the Lithuanians residing in Latvia into a concentrated national community. Rallying of all Lithuanians residing in Latvia into one organisation was considered the key pre-condition for consolidating the Lithuanian diaspora.

Lack of organisation among the Lithuanians residing in Latvia, or more specifically absence of an official representative agency of their ethnic minority, which would be authorised to speak on behalf of all the Lithuanians of Latvia, was a serious obstacle in protecting their rights as a national minority. In the early 1920s the Lithuanians of Riga attempted to establish one centre uniting all Lithuanians residing in Latvia but their efforts were futile. In 1927 the Lithuanian Embassy undertook the task of uniting the Lithuanian Community in Latvia and put a lot of time and efforts into that matter. The embassy used all the measures for consolidating the community, even the aspiration of the Lithuanian community to secure a mandate in the Parliament of Latvia was turned into a campaign mobilising the community. In the early 1930s the Association of Latvian Lithuanians supported by the Lithuanian Embassy managed to unite nearly all the Lithuanians societies. A due credit should be given to efforts of the Lithuanian community itself to unite into one organisation representing the entire Lithuanian diaspora but they succeeded only when the Lithuanian Embassy took care of the matter.

The Lithuanian press of the 1920s–30s shows that feeling a strong backing from the Lithuanian Embassy activists of the Latvian Lithuanians became far more straightforward concerning rights pertaining to their national community and made more resolved demands of such rights. The Lithuanian Embassy played a role of a catalyst in the life of the community of the Latvian Lithuanians by strengthening and fostering processes which could increase security of the Lithuanian ethnic identity.

Gauta 2007 m. rugsėjo mėn.

Dangiras Mačiulis Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotojas. Mokslinių interesų kryptys: XX a. Lietuvos kultūros istorija, Lietuvos visuomenė XX a. pirmoje pusėje.

Adresas: Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, Vilnius 01108

El. paštas: dangirasmaciulis@yahoo.com